

Doc. dr. sc. Ante Novokmet*

Izv. prof. dr. sc. Maja Munivrana Vajda*

PRIKAZ KONFERENCIJE „ANNUAL CONFERENCE ON EU CRIMINAL JUSTICE 2016“, ERA, Trier, 20.-21.listopada 2016. godine*

U Trieru je od 20. do 21. listopada 2016. održana u organizaciji Akademije za europsko pravo (ERA) „Redovita godišnja konferencija o europskom kaznenom pravosuđu 2016“.1 Konferenciji su prisustvovali sveučilišni nastavnici, suci, tužitelji, odvjetnici, predstavnici vladinih i nevladinih udruga aktivni u području kaznenog prava EU. Cilj ovogodišnje konferencije bio je olakšati razmjenu iskustava i ideja među pravnim teoretičarima i praktičarima o trenutnom stupnju razvoja te razmotriti buduće inicijative u području kaznenog prava EU. Posebna je pažnja posvećena novim dostignućima u području osnivanja Ureda europskog javnog tužitelja (EPPO), jačanju uloge OLAF-a, otvorenim pitanjima sukoba nadležnosti u kaznenim stvarima, te problematici nezakonitog korištenje interneta od strane organiziranih terorističkih skupina.

Konferenciju je otvorio **Wolfgang Heusel**, direktor Akademije za europsko pravo, uvodno je pozdravio sve prisutne te se osvrnuo na aktualna pitanja budućeg razvoja europskog kaznenog prava. Ukratko je prezentirao teme i najavio izlagače pojedinih referata, izrazio želju za uspješnim radom te razmjenom vrijednih ideja i mišljenja.

Prvo prijepodneвно predavanje održao je **Dick Heimans**, zamjenik voditelja odjela Europske komisije za kazneno pravosuđe, Glavne uprave za pravosuđe i zaštitu potrošača,2 na temu „Noviji razvoj i prioritete u području Europskog kaznenog pravosuđa iz perspektive Europske komisije“ (eng. *Recent developments and priorities for EU criminal justice - The perspective of the European Commission*). Uvodno je govorio o značaju kaznenog prava kao izraza suvereniteta svake pojedine države i problemima s kojima se suočava Komisija svaki put kada priprema zakonodavnu aktivnost na tom području. Posebnu pažnju Komisija usmjerava na

* Doc. dr. sc. Ante Novokmet, Docent na Katedri kazneno-pravnih znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku

* Izv. prof. dr. sc. Maja Munivrana Vajda, Docentica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

* Sudjelovanje na konferenciji „Annual Conference on EU Criminal Justice 2016“ za doc. dr. sc. Antu Novokmeta financirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom br. 8282 Croatian Judicial Cooperation in Criminal Matters in the EU and the Region: Heritage of the Past and Challenges of the Future.

1 Program konferencije dostupan je na <https://www.era.int/upload/dokumente/18842.pdf> [6.3.2017].

2 Deputy Head of Unit, Criminal Justice, DG Justice and Consumers, European Commission, Brussels.

borbu protiv terorizma i organiziranog kriminaliteta, pri čemu valja upozoriti na nove izmjene Okvirne odluke Vijeća o suzbijanju Terorizma (FD 2008/919/JHA) u obliku nove Direktive o suzbijanju terorizma,³ a u posljednje vrijeme Komisija se intenzivno bavi i problemima migrantske krize. Ukazao je na daljnji novi razvoj u kaznenopravnoj suradnji razmatrajući *European Agenda on Security* COM(2015) 185 i *European Agenda on Migration* COM(2015) 240 s aspekta nezakonitog prebacivanja ljudi preko državne granice. Naglasak je stavljen na jačanje uloge EUROPOL-a te rada EUROJUST-a u kontekstu suzbijanja mreža za nezakonito prebacivanje ljudi preko državne granice. U nastavku je govorio o najnovijim saznanjima o uspješnosti transponiranja EU zakonodavstva u državama članicama s aspekta niza direktiva iz područja materijalnog (Direktiva 2011/36/EU o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava, Direktiva 2011/92/EU o sprečavanju i suzbijanju seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, Direktiva 2013/40/EU o napadima na informacijske sustave, Direktiva 2014/42/EU o zamrzavanju i oduzimanju predmeta i imovinske koristi ostvarene kaznenim djelima u EU, Direktiva 2014/62/EU o kaznenopravnoj zaštiti eura i drugih valuta od krivotvorenja, Direktiva 2014/57/EU o zlouporabi tržišta) i procesnog kaznenog prava (Direktiva 2010/64/EU o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenom postupku, Direktiva 2012/13/EU o pravu na informiranje u kaznenom postupku, Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, Direktiva 2013/48/EU o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku) koje su donesene i koje je nužno transponirati u nacionalna zakonodavstva u vrlo kratkom vremenu ili ih je već trebalo implementirati. Sa aspekta procesnog prava za Komisiju su osobito značajne Direktiva (EU) 2016/343 o pretpostavci nedužnosti od 9. ožujka 2016. godine, Direktiva EU 2016/800 o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima od 11. svibnja 2016. godine te Direktiva o pravnoj pomoći u kaznenom postupku koja je u procesu usvajanja.⁴ Govorio je i o drugim pregovorima koji su u tijeku. Spomenuo je prijedlog važne PIF direktive COM (2012) 363 kojoj je cilj smanjiti razlike u nacionalnim zakonodavstvima EU u cilju učinkovite zaštite financijskih interesa EU. Posebno se to odnosi na prijeverno postupanje koje bi trebalo kriminalizirati u svim zemljama članicama, pojačati odgovornost javnih službenika i povećati učinkovitost postupanja. U tom je kontekstu prezentirao presudu u predmetu Taricco, C 105/14, od 8. rujna 2015. godine kojom je Sud EU

³ Više o samom nacrtu Direktive i stanju pregovora na <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/05-combating-terrorism/>, [6.3.2017].

⁴ Tekst prijedloga Direktive dostupan je na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52013PC0824> [6.3.2017.].

potvrdio ranije shvaćanje izrečeno u predmetu Åkerberg Fransson C-617/10, ali otišao i korak dalje napomenuvši da države članice doista imaju dužnost suzbijanja prijevvara koje utječu na financijske interese Unije (čl. 325. (1) UFEU). U ovom je slučaju Sud iskoristio priliku da jasno izrazi kako prijevarna postupanja sa PDV-om predstavljaju prijevaru na štetu financijskih interesa EU te je, sukladno tome, obvezao država članica da učinkovito kažnjavaju takve prijevare. Prema trenutnom prijedlogu direktive prijevare koje se odnose na PDV biti će obuhvaćene, no samo ako vrijednosno prelaze određeni prag.⁵ Heimans je govorio još i o projektu Europskog javnog tužitelja, izmjenama 4. Direktive o pranju novca, te je konačno identificirao ključne prioritete za razdoblje 2017-2018, a to su oduzimanje imovinske koristi, elektronički dokazi, problem radikalizacije i terorizma, sustav ECRIS TCN (2), te uspostava Ureda europskog javnog tužitelja. U raspravi koja je uslijedila najviše se govorilo o nadzoru Komisije nad implementacijom i provedbom direktiva. Odluka o pokretanju tzv. *infringment* postupka, postupka zbog povrede prava, inherentno je političke naravi i čini se kako je Komisija trenutno usredotočena na usvajanje novih zakonodavnih akata, a ne na njihovu provedbu.

U drugom dijelu prijepodnevnog izlaganja profesor **Andre Klip**, profesor kaznenog i kaznenog procesnog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Maastrichtu, održao je predavanje na temu „Implementacija kaznenopravnih instrumenata: trenutno stanje“ (eng. *Implementation of criminal justice instruments: a state of affairs*). Njegovo izlaganje se može podijeliti u dvije cjeline. Jedno je vezano uz trenutnu implementaciju europskog kaznenog zakonodavstva u nacionalna prava sugerirajući na izazove i probleme koji se javljaju u procesu transponiranja tih odredaba u pojedinim državama, a drugo uz pitanje pozitivnog i negativnog sukoba nadležnosti i vođenja više paralelnih kaznenih postupaka. Istaknuo je kako države neredovito poduzimaju radnje za implementaciju direktiva u nacionalna zakonodavstva i da postupak generalno teče vrlo sporo. Posebnu pažnju je usmjerio na pet već spomenutih ključnih direktiva usmjerenih na osiguranje međusobnog priznavanja u kaznenim stvarima i to o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenom postupku, pravu na informiranje u kaznenom postupku, o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku, te o pretpostavci nedužnosti. Istaknuo je da je riječ o direktivama koje su ključne za značajni zaokret u državama članicama i koje će imati veći utjecaj nego što ga danas ima praksa ESLJP-a. Ukratko je prikazao zanimljivi slučaj pred Sudom EU u predmetu Milev, C-439/16 PPU od 27. listopada 2016. godine u kojem je

⁵ Prema čl. 2. postojećeg prijedloga, riječ je o šteti u iznosu od najmanje 10 milijuna eura. V. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_15130_2016_INIT&qid=1488808159827&from=EN [6.3.2017.].

postavljeno pitanje predstavlja li mišljenje Vrhovnog kasacijskog suda Bugarske, s početka razdoblja za prijenos Direktive o pretpostavci nedužnosti, mjeru tumačenja nacionalnog prava koja može ozbiljno ugroziti ostvarenje cilja Direktive 2016/343. Naime, države članice se moraju suzdržati da u roku za prijenos direktive donose odredbe koje mogu ozbiljno ugroziti njihove propisani rezultata, no u konkretnom slučaju Sud je smatrao da se ne radi o takvoj odredbi.⁶ Dalje je govorio o implementaciji direktive o pravu na prevođenje u kaznenom postupku i analizirao problematiku primjene čl. 2. i 3. Direktive u predmetu Covaci, C-216/14. Ukazao je na probleme u nizozemskoj praksi gdje policija koristi svoje ljude da u kaznenom postupku ispituje osumnjičenike različitih nacionalnosti, a onda njihov iskaz prevodi na nizozemski bez stručnog tumača. Postavio je i pitanje kako riješiti situaciju kada nema tumača za neki jezik, a okrivljenik ne razumije jezik suda. U Nizozemskoj su u jednom predmetu taj problem riješili tako da su pitali branitelja je li u stanju komunicirati sa okrivljenikom pa kada je potvrdno odgovorio postupak je nastavljen, no postavlja se pitanje ne predstavlja li takva praksa povreda prava na pravičan postupak? Kada je riječ o pravu na prevođenje u kaznenom postupku Klip je naglasio kako Direktiva ne određuje da se prevode svi vezani dokumenti nego samo oni ključni (eng., „essential“) kao što su odluka o oduzimanju sloboda, optužnica, presuda i sl. Govorio je i o Direktivi o pravu na obavijest u kaznenom postupku 2012/13/EU, pri čemu je problematizirao pravo na obavijest o optužbi u trenutku uhićenja u situaciji kada osoba ne govori službeni jezik. Postavio je pitanje kakav je pravni učinak i koje su posljedice propuštanja obavještanja o pravima i mora li tužitelj zbog toga ponavljati poduzete radnje? Hoćemo li obustavljati postupke zbog „sitnih“ postupovnih pogrešaka ili ćemo ih sanirati tijekom postupka? Hoćemo li zbog toga postupati u korist optuženika ili čak ublažiti kaznu? Potom je razmatrao Direktivu o pravu na branitelja 2013/48/EU i istaknuo da se to pravo primjenjuje od trenutka kad je osoba obavještena da je u statusu okrivljenika, neovisno od uhićenja, pa i prije prvog ispitivanja. Istaknuo je kako policija u Nizozemskoj ne voli da su branitelji prisutni

⁶ Vrhovni kasacijski sud Bugarske donio je na početku razdoblja za prijenos navedene direktive mišljenje koje nacionalnim sudovima nadležnima za odlučivanje o žalbi protiv odluke o istražnom zatvoru daje mogućnost da tijekom raspravnog dijela kaznenog sudskog postupka sami odluče treba li produljenje istražnog zatvora podvrgnuti sudskom nadzoru činjenice postoji li osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo koje mu se pripisuje, a što je protivno čl. 3. i 6. Direktive (koji se odnose na pretpostavku nedužnosti i teret dokazivanja u kaznenom postupku), i praksi ESLJP. Naime, dok bugarsko nacionalno pravo brani sugu tijekom raspravnog dijela sudskog postupka da se izjasni tijekom sudskog nadzora mjere istražnog zatvora o pitanju postoji li osnovana sumnja da je optuženik počinio kaznena djela koja mu se pripisuju, članak 5. stavak 1. točka (c) i članak 5. stavak 4. EKLJP-a dozvoljavaju zadržati optuženika u pritvoru samo kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo. Europski sud (ECJ) je pri rješavanju ovog prethodnog pitanja istaknuo kako mišljenje bugarskog kasacijskog suda ne zabranjuje nacionalnim sudovima pred kojima se vodi postupak protiv mjere produljenja istražnog zatvora da donesu, tijekom raspravnog dijela kaznenog sudskog postupka, konačnu odluku. Naprotiv iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da navedeno mišljenje ostavlja tim sudovima slobodu da primijene odredbe EKLJP-a, kako ih je tumačio Europski sud za ljudska prava, ili nacionalne odredbe kaznenog postupovnog prava.

tijekom prvog ispitivanja jer često sugeriraju okrivljeniku da se brani šutnjom, no istovremeno nije jasno zašto ih njegova prisutnost brine kad su ionako dužni obavijestiti okrivljenika na pravo na šutnju. U drugom dijelu predavanja Klip je govorio o problemu sukoba nadležnosti u EU. Nakon prikaza postojećih mehanizama za rješavanje pozitivnih sukoba nadležnosti, a koji su očito nedostatni, prikazao je rezultate projekta *Prevenција i rješavanje sukoba jurisdikcija u kaznenim stvarima* (eng. *Prevention and Settlement of Conflicts of Jurisdiction in Criminal Law*) koji je u tijeku (2014-2017) u okviru Europskog pravnog instituta (*European Law Institute*), a u kojem sudjeluju istaknuti pravni stručnjaci iz područja europskog kaznenog prava.⁷ Neka od mogućih pristupa ovom problemu su tzv. horizontalno rješenje (eng. *horizontal settlement*) prema kojem bi se potencijalni sukobi otklanjali i rješavali slično kao i do sada, kroz konzultacije između nacionalnih tijela. Prema drugom modelu, tzv. vertikalnom rješenju (eng. *vertical settlement*), konačnu pravno obvezujuću odluku donosio bi Eurojust prema jasnim kriterijima i uz mehanizam nadzora.. Konačno, treća opcija je usvajanje općeg pravila utemeljenog na teritorijalnosti u okviru zajedničkog prostora slobode, sigurnosti i pravde (eng. *General rule on territorial jurisdiction in the AFSJ*), ali uz uspostavu supsidijarnih pravila za slučajeve tzv. multiteritorijalnih kaznenih djela, tj. djela počinjenih na teritoriju više država.

Poslijepodnevni dio predavanja nastavio je **Hans Holger Herrfeld**, posebni savjetnik odjela Europske komisije za kazneno pravosuđe za temu Europskog javnog tužitelja, prezentirajući referat na temu „Prijedlog Ureda Europskog javnog tužitelja – gdje smo trenutno?“ (eng. *The proposed European Public Prosecutor's Office (EPPO) - where do we currently stand?*). U svojem izlaganju je prikazao trenutno stanje stvari i ukazao na korake koji se poduzimaju u cilju formiranja ureda EPPO. Naglasio je da je djelatnost EPPO usko povezana i ovisna o nacionalnim državama te da će tužitelji zaposleni u uredu EPPO-a biti angažirani u istragama, ne u svojim uredima nego u pojedinim državama članicama. Zato je nužna uska suradnja između ureda tužitelja EPPO i nacionalnih tužiteljstava. Naglasio je da se EPPO osniva se kao tijelo Unije s decentraliziranom strukturom, a zadaća mu je suzbijati kaznena djela koja utječu na financijske interese Unije. Ključni problemi u odnosu na osnivanje ureda EPPO i još uvijek tekuće rasprave odnose se na nadležnost Europskog javnog tužitelja, pitanje suda nadležnog za vođenje postupka, kao i pitanje sudske kontrole nad njegovim radom.

Drugo poslijepodnevno predavanje održao je **Han Moraal**, iz Eurojusta (nacionalni predstavnik Nizozemske), na temu „Odgovori Eurojusta na izazove koje pred njega postavljaju

⁷ Više o samom projektu na http://www.europeanlawinstitute.eu/projects/current-projects-contd/article/prevention-and-settlement-of-conflicts-of-exercise-of-jurisdiction-in-criminal-law-1/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=179508&cHash=1578f6b68ac1ad76fbc72527f0b720bb [25.11.2016].

prioriteti EU u kaznenom pravosuđu“ (eng. *Eurojust-responses to EU criminal justice priorities*). Uvodno je istaknuo kako Eurojust daje operacionalnu podršku u cilju suzbijanja mreže terorizma i organiziranog kriminaliteta. Osigurava da razmjena informacija bude utemeljena na dopuštenom načinu pribavljanja dokaza. Kad je riječ o suzbijanju terorizma naglasak je stavljen na suradnju sa nacionalnim izvjestiteljima i umrežavanje na dnevnoj bazi. Takva je suradnja nužna kako bi se moglo brzo reagirati i usmjeravati postupanje. Jednako je tako važna suradnja u sve većim izazovima koje pruža nezakonito prebacivanje migranata preko državnih granica. Eurojust treba biti kontakt točka za kontrolu ilegalnih prebacivanja. U tom smislu daje podršku tzv. metodi *hotspots* u Grčkoj i Italiji, kao i timovima koji provode zajedničke istrage u području krijumčarenja migranata. Po mišljenju Eurojust-a zajedničke istrage pružaju platformu za odličnu suradnju između tužitelja i policije, istodobno osiguravajući najkvalitetniju osnovu za brzo i učinkovito postupanje u progonu najtežih kaznenih djela. Eurojust osigurava snažnu suradnju sa trećim državama i time omogućuje učinkovit pristup informacijama važnim za provođenje zajedničkih istraga. Moraal je dalje ukazao na problem računalnog kriminala ističući da su za uspješno istraživanje ključne suradnja sa Interpolom te stvaranje mreže progonitelja zaduženih za progon računalnog kriminala, kao i evidencija osoba osuđenih za računalni kriminal kako bi se lakše i brže provodile istrage. Na kraju je istaknuo važnost postojanja učinkovite suradnje između EPPO i Eurojusta. Kao ključnu pretpostavku upozorio je na potrebu uspostavljanja kvalitetne legislative koja će omogućiti usuglašeno poduzimanje različitih zadataka koje ta tijela imaju u cilju borbe protiv najtežih oblika kriminaliteta. S druge strane podrška Eurojusta EPPO-u ne smije ugroziti uspješnost Eurojusta u obavljanju drugih zadataka u konkretnom sigurnosnom kontekstu u kojem se nalazi EU.

Posljednje predavanje prvog dana održao je **Christian Schierholt**, njemački javni tužitelj voditelj središnjeg odjela za organizirani kriminal i korupciju i kontakt osoba Europske pravosudne mreže na temu „Razvitak pravosudne suradnje u kaznenim stvarima: iz perspektive Europske pravosudne mreže“ (eng. *Development of Judicial Cooperation in Criminal Matters: The EJM perspective*). Prezentirao je važnost europske pravosudne mreže za olakšanje pravosudne suradnje u kaznenim stvarima i pronalaženje kompetentnog tijela za poduzimanje potrebnih radnji i mjera. Stavio je naglasak na nužnost pojednostavljenja postupka pravosudne suradnje, razvoj mreže za sigurno razmjenjivanje informacija te osobito smanjivanje formalnih pretpostavki za pokretanje i provođenje postupka. Naglasio je važnost dodatne edukacije sudaca i tužitelja u cilju unaprjeđenja pravosudne suradnje u kaznenim stvarima te daljnjeg razvoja suradnje sa partnerskim organizacijama izvan EU. U pogledu računalnog kriminala napomenuo

je kako Konvencija protiv računalnog kriminala predstavlja zastarjeli dokument i ne osigurava dostatnu osnovu za učinkoviti progon počinitelja tih kaznenih djela. Potrebno je učiniti bitne korake kako bi se značajno ubrzao i pojednostavio način postupanja tijela kaznenog postupka jer trenutno postoji značajan zaostatak za *cybercrime* počiniteljima. Istaknuo je važnost projekta uspostavljanja posebne mreže za razmjernu informacija o računalnom kriminalu te u tom smislu potrebu za specijalizacijom posebnih stručnjaka za progon počinitelja tih kaznenih djela.

Drugog dana konferencije prvo prijepodneвно izlaganje održao je **Lars Otte**, viši javni federalni tužitelj iz Njemačke na temu „Međunarodna suradnja u borbi protiv terorizma: EU i međunarodni pravni instrumenti - pogled iz prakse“ (eng. *International cooperation in counterterrorism cases: EU and international legal instruments – a view from the coalface*). U svojem je izlaganju pažnju posvetio praktičnim problemima u korištenju mrežom međunarodne suradnje, posebice kada je riječ o terorizmu. Primjerice, za terorizam je u Francuskoj predviđena kazna minimalno deset godina zatvora, a u Njemačkoj najmanje jedna godina zatvora. Takve značajne razlike u percipiranoj težini kaznenog djela imaju za posljedicu različita ovlaštenja državnog odvjetnika kada je riječ o dopustivosti korištenja i primjene radnji i mjera procesne prisile kojima se zadire u prava i slobode građanina što direktno utječe na učinkovitost provođenja istrage. Dalje je kao primjer naveo da se u Njemačkoj za svako prisluškivanje telefonskih razgovora traži dopuštenje suca istrage, dok u Italiji javni tužitelj može samostalno primijeniti tu mjeru u trajanju do dvadeset dana. U tom kontekstu postavlja se problemsko pitanje može li se dokaz pribavljen na takav način u Italiji smatrati zakonitim u Njemačkoj te kako bi trebao reagirati sud u Njemačkoj kada se u spisu nađe takav dokaz. Nadalje, ni rasprava u kaznenom postupku nije lišena problema. Tako, primjerice, u skandinavskim zemljama svjedok može lažno iskazivati sve dok nije upozoren da iskazuje pod zakletvom, dok u Njemačkoj svaki lažni iskaz svjedoka predstavlja kazneno djelo. To su samo neki problemi s kojim se susreću tijela kaznenog postupka u svakodnevnom radu kada je riječ o prekograničnom kriminalitetu i svakodnevnim problemima međunarodne suradnje u kaznenim stvarima. U nastavku je Otte posvetio pažnju stranim borcima iz Njemačke istaknuvši da je do sada 870 njemačkih islamista otputovalo u Siriju boriti se na strani ISIS-a. Trećina njih se vratila, a sedamdeset njih je prošlo obuku ili se borilo na strani ISIS-a. Njemačka je tijekom 2016. godine pretrpjela tri teroristička napada (Würzburg; 07/2016, Ansbach; 07/2016, Chemnitz; 10/2016). U svim tim slučajevima njemačke službe su postavile pitanje proaktivnog djelovanja kako bi u začetku spriječile već i pokušaj takvih napada, te je u tom smislu istaknuo potrebu za boljom koordinacijom i aktivnijom suradnjom među tijelima nadležnim za suzbijanje terorizma. U nastavku je upozorio na tzv. „Cyber Jihad“ – novi način terorističke

djelatnosti koji se sastoji u javnom objavljivanju privatnih podataka ljudi u nekoj zemlji i pozivanje boraca Islamske države da ih eliminiraju. Postavlja se pitanje tko priprema takve objave i kako doći do osoba koje ih objavljuju. Problem je pogotovo izražen danas sa novim i modernim tehnologijama pohrane podataka i njihovim spremanjem na servere širom svijeta pa je teško ili gotovo nemoguće ući u trag počiniteljima. Potom je prikazao problematiku tzv. računalne špijunaže (eng. „*Cyber espionage*“) prezentiravši kako su ruski hakeri samo u 2015. godini ukrali 900 milijuna dolara sa računa različitih banaka u svijetu. Napali su i web stranice njemačkih oružanih snaga, parlamenta te političke stranke CDU. Česti su napadi u istočnoj Europi poput napada na nuklearnu elektranu u Ukrajini. Uzimajući u obzir napredak IT tehnologije Otte je postavio pitanje postoji li razlika u rušenju satelita ispaljivanjem balističke rakete od ubacivanja virusa u njegov software? Svoje izlaganje zaključio je apelirajući na nužnost poboljšanja međusobnih odnosa između tijela pojedinih država zaduženih za suzbijanje terorizma, usklađivanje nacionalnih zakonodavstava po pitanju pojedinih opisa kaznenih djela te propisanih kazni u cilju bolje i uspješnije suradnje u kaznenim stvarima.

Drugo predavanje održao je **Ali Fisher**, VORTEX, Sveučilište u Beču, na temu „Kako teroristi koriste Internet za nezakonite svrhe: regrutiranje, trening i online promidžbu“ (eng. *How internet is (mis)used by terrorists for illegal purposes: recruitment, training and propaganda online*). Izlaganje je započeo prezentiranjem online aktivnosti koje koristi ISIS kako bi putem interneta s jedne strane privlačio nove članove i financijere, a s druge strane zastrašivao ljude. Spomenuo je dvije glavne online propagandne strategije ISIS-a. Prva je usredotočena na osobe koje su već posvećene pokretu, te je naglasio kako srž pokreta ne predstavljaju strani borci (eng. *foreign fighters*), nego dobro informirani i iskusni borci. Drugo polje djelovanja je usredotočeno na inspiriranje novih sljedbenika i regrutiranje, a Fischer se osvrnuo i na razloge zbog kojih se ljudi pridružuju pokretu čak i ako nisu vjerski fanatici. Sadržajno video isječci često prikazuju mučenike i raj ili pak pružaju opravdanja za ubijanje nevjernika. Velik dio materijala se distribuirao tijekom prvog sata, zbog čega ga je teško presresti, i nakon toga više nije javno dostupan. Također, velik dio se distribuirao preko tzv. Telegrama, aplikacije slične WhatsApp-u, pri čemu je iznimno teško prodrijeti u grupu.

Posljednji referat izložila je **Tatiana Tropina** s Max Planck Instituta za poredbeno i međunarodno kazneno pravo pod nazivom „Sigurno komuniciranje, enkriptirani podaci, prikupljanje podataka i pravni izazovi“ (eng. *Secure communication, encrypted data, intelligence and legal responses*). Najprije je govorila o klasičnim oblicima komuniciranja i tehničkom snimanju telefonskih razgovora s naglaskom na zakonodavno uređenje dužnosti davatelja telekomunikacijskih usluga i obveza koje imaju u vezi sa kaznenim postupkom.

Potom je razmatrala problematiku nadzora nad komunikacijama u praksi s obzirom na limitirane kapacitete davatelja usluga zbog čega se stalno mijenjaju IP adrese prilikom uspostave svake veze. Samim time otežano je praćenje i presretanje podataka budući da u različitim periodima prema više korisnika biva dodijeljena ista IP adresa, a davatelji usluge ne zadržavaju podatke o dodijeljenoj IP adresi uslijed čega je teško ući u trag počinitelju kaznenog djela. Istaknula je potrebu detaljne regulacije presretanja podataka i njihovog zadržavanja za potrebe kasnijeg postupka. Posebno je potrebno dodatno regulirati zahvate u nadzoru komunikacija putem Skypea, WhatsAppa i Vibera. Međutim problematično je što mnogi od tih entiteta uopće nisu telekomunikacijski servisi. Zbog toga je potrebno formalno regulirati presretanje novih vrsta komuniciranja, no i dalje će se javljati problemi vezani uz razvoj novih tehnologija, pitanja nadležnosti za nadzor kao i za izvršenje samog naloga za presretanje podataka.